

Максим Лавренюк,

студент 1 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

Деформація правової свідомості суспільства в кризових умовах*

Розвинута правосвідомість є необхідною умовою для існування сучасного демократичного суспільства, котре ґрунтується на принципі правової держави. Сьогодні існує ряд об'єктивних та суб'єктивних чинників, що формують високий рівень тривожності інтелектуального розвитку індивіда, посилюючи його зневіру до права. Деформована правосвідомість виливається в протиправну поведінку суб'єкта, котра загрожує його безпеці і людству загалом.

Метою є аналіз деформації правової свідомості суспільства в кризових умовах.

Дослідженням тематики деформації правової свідомості займалися такі науковці, як О. Барабаш, М. Басто-Перерайра, Д.П. Фаррінгтон, С.Ф. Денисов, А.Ю. Куликовичем, Н.К. Таршині, І. Фаузія, М.Р. Камалуддін, Б. Ратакришнан, Ч.М.Н. Назір, М.В. Суходоля, М.В. Пампура, В.І. Сировацький, Тимошенко В.І, Пархоменко Н.М. і інші.

Проць О. Є. зазначав, що правосвідомість являє собою єдність чотирьох елементів (раціонального, емоційного, ціннісно-орієнтаційного та вольового), які перебувають у діалектичному взаємозв'язку і взаємодії та адекватно відображають правову реальність. Відповідно, деформація правосвідомості це спотворення, що виникають унаслідок ушкодження її елементів (одного чи декількох), у результаті чого правова реальність відображається неадекватно.

Найбільш поширеними формами деформації правової свідомості є правовий нігілізм, правовий інфантилізм, правовий негативізм, правовий фетишизм, правовий ідеалізм.

Окремо можна виділити точку зору В.Б.Ткаченко, який відносить правовий інфантилізм, правовий фетишизм та правовий ідеалізм не до форм деформації правосвідомості, а до ідейно-психологічних факторів впливу на свідомість та поведінку людей у суспільстві, які шляхом деформації сфери правового знання, руйнування правових настанов, принципів та переконань, у кінцевому рахунку, сприяють формуванню правового нігілізму.

* Наукова керівниця – завідувачка кафедри теорії та історії держави і права Віра Качур

Правова свідомість є однією із форм суспільної свідомості. Суспільна ж свідомість відображає об'єктивні потреби суспільного розвитку, разом із індивідуальною свідомістю визначає та мотивує поведінку особи, у тому числі її правову поведінку, надає цілеспрямованого характеру будь-якій людській діяльності. На індивідуальній правосвідомості позначаються як психофізичні особливості індивіда, його особисті проблеми, так і різні фактори суспільного життя, у тому числі й негативні умови сучасного світу. За умов кризового стану суспільства, трансформації політико-правового мислення, переоцінки цінностей та впливу травмуючих факторів правосвідомість індивіда може зазнавати деформації та бути одним із факторів протиправної поведінки.

Деформації правової свідомості сприяють суб'єктивні фактори, певні риси особистості, наприклад психопатія, низький самоконтроль та складний темперамент [7].

Об'єктивні детермінанти можуть мати різноманітну природу. Це негативні умови сучасного світу, природні катаклізми. Зараз доводиться долати нові загрози, небезпеки, реагувати на виклики, які вимагають нових підходів до їх вирішення [8]. Такими є, наприклад, трансформації суспільства, що пов'язані з ідеологічними факторами. Сучасне суспільство переживає складні часи, що стали наслідком переоцінки цінностей, девальвації моралі й права. Розрив людини з найвищими духовними цінностями та заміна їх на цінності досить сумнівні призводять до різних форм деформації свідомості, що тягне за собою серйозні негативні наслідки для особистості. Зміна ідеологічних орієнтирів та непередбачувані соціальні процеси, нестабільність, – все це супроводжується різким розшаруванням. Політичне життя не завжди реалізується в цивілізованих формах боротьби за владу, порушуються принципи правової держави, а саме: рівність усіх перед законом; незалежність судів; дотримання владою основних прав та свобод громадян. Зазначені обставини негативно впливають на правосвідомість, а значить і правову поведінку [5, с. 83]

До істотних травмуючих об'єктивних чинників належить війна та пов'язаний з нею стресовий стан, загроза життю, здоров'ю людини, її правам та свободам, значне розшарування суспільства за майновою ознакою, злочинність, корупція, несправедливість, наслідком чого є соціальна напруженість, втрата людьми життєвих орієнтирів та зміна ідеологічних цінностей, ослаблення родинних, сімейних, виробничих та інших зв'язків, зростання кількості тих, хто у сучасному соціумі не може знайти собі місця.

Викликають занепокоєння й інші соціальні фактори: корупція, несправедливість, злочинність тощо. Між корупцією та правосвідомістю і правовою поведінкою існує прямопропорційна залежність: чим більше безкарних проявів корупції, тим менше підстав у людей, які це спостерігають, бути законослухняними та демонструвати високий рівень

правосвідомості. Порушення прав і свобод людини нерідко є наслідком саме діяльності корупціонерів. Людина, яка стикається з несправедливістю, відчуває гнів, образу або навіть безпорадність, у неї виникає прагнення покарати кривдника та відновити справедливість у будь-який спосіб, навіть незаконний [5, с. 84]

Особливу увагу заслуговують економічні фактори, а саме економічна криза, безробіття, бідність, інфляція. Економічні та моральні втрати більш сильно відчувають саме бідні та безробітні [3]. Зайнятість збільшує соціальні контакти людини, дає відчуття колективної мети та власної потреби, дозволяє підвищити свій статус і заохочує активність. Безробіття ж неминуче призводить до позбавлення цих важливих прихованих функцій, що тягне за собою психічні розлади та низьку якість життя.

Можна виділити також російсько-українську війну, збереження режиму воєнного стану протягом тривалого часу та пов'язані з цим істотні обмеження основних прав і свобод людини і громадянина, загрози індивідуальній безпеці. Першочергове забезпечення публічного інтересу, що уособлює потреби суспільства і держави, в даному випадку охоплюючи всі життєво важливі напрями національної безпеки і оборони, створює необхідні можливості для забезпечення інтересів, прав і свобод окремих громадян, є умовою їх реалізації. Останні безпосередньо залежать від економічних, фінансових, політичних і правових можливостей держави. Відповідно до задоволення публічних потреб і цінностей, забезпечення інтересів суспільства і держави, такі індивідуально визначені цінності права, як свобода, рівність і гідність, права людини, власність, освіта, культура та ін. не отримують повного забезпечення [6, с. 39].

Наслідки воєн для психічного та фізичного здоров'я, економічної безпеки та політичної стабільності є довгостроковими [4]. Деякі молоді люди, які зазнали воєнного насильства, з більшою ймовірністю будуть згодом поводитися агресивно, а деякі навіть зазнають посттравматичного стресу, що збільшує ризик подальшої агресії. Згідно з теорією емоційної десенсибілізації, за неодноразового впливу насильства люди до нього звикають, тобто за кожного нового впливу вони відчувають меншу тривожність [1]. Вважається, що це «заціпеніння» робить людей більш терпимими до насильства і навіть жорстокими [2].

Підсумовуючи викладене, правова свідомість це особисте ставлення особи до права та його психологічне відображення. Правосвідомість являє собою єдність психофізичних та біологічних елементів, які відображають правову реальність, в разі порушення одного з них людина починає впадати в психологічний дисбаланс, який характеризується викривленням загального світосприйняття. Правосвідомості наявні індивідуальні та об'єктивні чинники, що формують рівень тривожності, призводять до деформації й позначаються на поведінці суб'єкта. Великого значення

сьогодні мають саме об'єктивні чинники, такі як війна, корупція, економічна криза, державні реформи, безробіття, соціальна напруженість та інші, котрі справляють велике враження на суб'єкта, змінюючи його ідеологію та життєві орієнтири. Загалом люди котрі стикаються з несправедливістю починають частково змінювати свою поведінку з законослухняного громадянина на правопорушника.

Література

1. Deffenbacher J.L., Suinn, R.M. Systematic Desensitization and the Reduction of Anxiety. *The Counseling Psychologist*, 1988. 16(1). P. 9–30. <https://doi.org/10.1177/0011000088161002>.
2. Huesmann L.R., Dubow E.F., Boxer P., Smith C., Shikaki K., Landau S.F., Gvirsman S.D. Consequences of Exposure to War Violence: Discriminating Those with Heightened Risk for Aggression from Those with Heightened Risk for Post-Traumatic Stress Symptoms. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2023. Vol. 20(12):6067. <https://doi.org/10.3390/ijerph20126067>
3. Kujala P., Kallio, J., Niemelä M. Income Inequality, Poverty, and Fear of Crime in Europe. *Cross-Cultural Research*. 2019. Vol. 53(2). P. 163–185. <https://doi.org/10.1177/1069397118799048>.
4. Lim I.C.Z.Y., Tam W.W.S., Chudzicka-Czupała A., McIntyre R.S., Teopiz K.M., Ho R.C., Ho C.S.H. Prevalence of depression, anxiety and post-traumatic stress in war- and conflict-afflicted areas: A meta-analysis. *Front. Psychiatry*. 2022. Vol. 13:978703. doi: 10.3389/fpsy.2022.978703.
5. Пархоменко Н. М., Тимошенко, В. І. Детермінанти та наслідки деформації індивідуальної правосвідомості за негативних умов сучасного світу. Науковий вісник ужгородського національного університету. 2024. С.81.
6. Пархоменко Н.М. Трансформація ціннісних засад права та правотворчої діяльності в умовах воєнного стану. *Правова держава*. 2023. № 34. С. 37–47.
7. Sinha S. Personality correlates of criminals: A comparative study between normal controls and criminals. *Ind Psychiatry J*. 2016 Jan-Jun. Vol. 25(1). P. 41–46. doi: 10.4103/0972-6748.196058.
8. Tymoshenko V., Maksymov S., Makarenko L., Kravchenko O., Kravchenko S. Threats to human rights in a globalized world. *Amazonia Investiga*. 2021. Vol. 10(39). P. 9–15. doi.org/10.34069/AI/2021.39.03.1.

Національний університет біоресурсів і
природокористування України

Юридичний факультет

Кафедра теорії та історії держави і права

Рада аспірантів юридичного факультету

Студентська організація юридичного факультету

Студентський науковий гурток
«Клуб юних теоретиків»

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

учасників

XVII ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО- ПРАКТИЧНОЇ ОНЛАЙН-КОНФЕРЕНЦІЇ «ПРОБЛЕМИ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ ОЧИМА МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ»

09 травня 2024 р.

м. Київ

УДК: 340:167.1:378.2

Матеріали XVII Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції
«Проблеми юридичної науки очима молодих науковців»

П.78

Проблеми юридичної науки очима молодих науковців : зб. наук. пр. XVII Всеукр.
наук.-практ. онлайн-конф. (м. Київ, 09 травня 2024 р.) / Укладачка: Віра Качур. К.,
2024. 215 с.

У збірнику подані наукові здобутки учасників, що присвячені
проблемам юридичної науки.

Усі матеріали подаються в авторській редакції.

**За зміст наукових матеріалів відповідальність несуть їх автори та
наукові керівники**